

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Pa mor dda yw eich gwasanaeth llyfrgell gyhoeddus?

Canllaw cryno i'r fframwaith mesur ac asesu
perfformiad llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru

Dyma ganllaw esboniadol byr i awdurdodau lleol, sydd â chyfrifoldeb cyfreithiol a strategol i ddarparu gwasanaethau llyfrgell gyhoeddus yng Nghymru, yn ogystal ag i drigolion sy'n defnyddio'r gwasanaeth. Mae'r ddogfen yn amlinellu cyfrifoldeb yr awdurdod lleol ac yn esbonio sut mae Llywodraeth Cymru yn asesu perfformiad y gwasanaethau llyfrgell fel rhan o'i rhaglen barhaus i wella perfformiad y gwasanaethau cyhoeddus.

Y gwasanaeth llyfrgelloedd cyhoeddus yng Nghymru

Mae traddodiad hir a chlodwiw yng Nghymru o ddarparu gwasanaeth llyfrgell yn rhad ac am ddim i ddefnyddwyr. Mae llyfrgelloedd cyhoeddus yn hyrwyddo cyfleoedd a dysgu o bob math o fewn cymunedau, yn hyrwyddo datblygiad cymdeithasol ac economaidd, ac yn cefnogi pob math o weithgarwch ymhlith grwpiau ac unigolion. Mae llyfrgelloedd yn berthnasol i bobl o bob oedran ac i bob diddordeb ac angen. Mae'r gwasanaeth llyfrgell ymhlith y mwyaf poblogaidd a mwyaf gwerthfawr o blith holl wasanaethau'r awdurdodau lleol, ac mae trigolion yn ymateb yn anffafriol iawn i unrhyw ostyngiad yn narpariaeth ac ansawdd y gwasanaeth hwnnw.

Gwasanaethau craidd

Dyma elfennau craidd gwasanaeth llyfrgell:

- darparu mynediad addas a phriodol i'r gwasanaeth (o ran yr adeiladau ac ar-lein);
- darparu gwasanaethau i'r bobl hynny mewn cymdeithas sydd ag anghenion arbennig (deunyddiau arbennig, cyfarpar arbennig a gwasanaethau cludo arbennig);
- darparu ystod addas o ddeunyddiau darllen a chyflwyno gwybodaeth mewn cyfryngau traddodiadol a modern, gan adlewyrchu ieithoedd y cymunedau ac anghenion y gwahanol grwpiau oedran;
- sicrhau bod lefelau buddsoddi mewn deunyddiau, staff ac adeiladau yn rhai digonol;

- sicrhau bod ymateb i safbwyntiau ac anghenion defnyddwyr yn cael ei adlewyrchu'n briodol yn y ffordd y mae'r gwasanaeth yn cael ei reoli a'i ddatblygu.

Mesur ansawdd – pa mor dda yw eich llyfrgell chi?

Mae'n ddyletswydd statudol ar bob awdurdod llyfrgell o dan Ddeddf Llyfrgelloedd Cyhoeddus ac Amgueddfeydd 1964 i ddarparu gwasanaeth 'cynhwysfawr ac effeithlon' i'w drigolion. Gellir mesur hyn mewn nifer o ffyrdd; un ffordd yr adborth gan ddefnyddwyr y llyfrgell – a ydynt yn cael yr hyn a ddymunant, o fewn amser rhesymol, trwy'r dull mwyaf addas ac mewn mannau gwasanaeth sy'n hygyrch a chyfleus?

Yn ogystal, mae'n rhaid i ddefnyddwyr ac awdurdodau lleol sicrhau eu bod yn cael gwerth am arian o'u gwasanaethau. Gellir mesur hyn, er enghraifft, trwy gymharu perfformiadau rhwng awdurdodau. Gellir cymharu gwybodaeth megis nifer y bobl sy'n defnyddio'r gwasanaeth a nifer y benthyciadau, yr ymweliadau a'r ceisiadau y mae aelodau o'r cyhoedd yn eu gwneud, a'u cymharu mewn cysylltiad â lefel buddsoddiad pob awdurdod lleol yn y gwasanaeth.

Y fframwaith ansawdd

Mae gan Lywodraeth Cymru gyfrifoldeb statudol am y gwasanaeth llyfrgelloedd cyhoeddus yng Nghymru. Mae wedi bod yn casglu gwybodaeth ac yn monitro perfformiad ers 2002, pan gyhoeddodd ei fframwaith cyntaf o safonau i lyfrgelloedd cyhoeddus Cymru. Mae'r fframwaith yn ceisio sicrhau bod y lefel gwasanaeth yn fwy cyson ledled Cymru yn ogystal â nodi hawliau defnyddwyr yn glir.

Cafwyd adolygiadau rheolaidd o'r fframwaith, ac mae'r dangosyddion ansawdd wedi cael eu diweddarau i adlewyrchu newidiadau i'r ffyrdd y mae gwasanaethau llyfrgelloedd cyhoeddus yn cael eu defnyddio a'u darparu. Y fframwaith presennol yw'r chweched, a mae'n berthnasol o fis Ebrill 2017 hyd at fis Mawrth 2020.

Mae gwasanaethau llyfrgell yn cyfrannu at amryw o ganlyniadau Llywodraeth Cymru megis llythrennedd, sgiliau a dysgu, cynhwysiant digidol, tlodi, iechyd a lles. Mae'r ddarpariaeth mewn llyfrgelloedd yn rhychwantu'r canlyniadau hyn, gan gynnig ystod o wasanaethau sy'n aml yn cefnogi dau ganlyniad neu ragor ar yr un pryd.

Hefyd mae gwasanaethau llyfrgelloedd yn cefnogi pedair colofn Llywodraeth Cymru; maent yn ffynnu ac yn ddiogel, iachus ac egniol, yn rhoi bri i uchelgais a dysg ac yn unedig a chysylltiedig. Canlyniad dymunol y chweched fframwaith yw bod

llyfrgelloedd yn cynnig yr holl wasanaethau a chyfleusterau a restrir yn hawliau craidd. Er mwyn asesu ansawdd y gwasanaethau a'r cyfleusterau hyn, rydym wedi disgrifio nifer o ddangosyddion perfformiad a mesurau effaith sy'n seiliedig ar ganlyniadau, a hynny er mwyn dangos sut mae pobl ar eu hennill yn sgil defnyddio gwasanaeth llyfrgell.

Mae'r dangosyddion ansawdd wedi cael eu diffinio drwy ddefnyddio ystadegau sydd eisoes yn cael eu casglu cyn belled ag y bo modd, ac yn unol â safonau rhyngwladol. Mewn rhai achosion (er enghraifft, darparu deunydd darllen diweddar), mae targedau wedi cael eu gosod, yn seiliedig ar lefel briodol i gymharu perfformiad ledled Cymru, a bydd disgwyl i awdurdodau llyfrgell gyflawni'r rhain dros gyfnod o dair blynedd. Mewn achosion eraill (er enghraifft, bodlonrwydd cwsmeriaid), nid yw targedau yn briodol, a bydd cymharu â blynyddoedd blaenorol yn monitro gwelliannau mewn gwasanaethau.

Beth a ddisgwylir gan awdurdodau llyfrgell?

Oherwydd mai cyfrifoldeb awdurdodau lleol yw gwasanaethau llyfrgell, dylent adlewyrchu blaenoriaethau lleol, er eu bod yn cael eu darparu o fewn cyd-destun statudol. Ni fydd llyfrgelloedd o reidrwydd yn gallu cyrraedd y lefelau uchaf o ran perfformiad ym mhob maes, ond mae disgwyl iddynt gyflawni cynifer o'r targedau ag y bo modd ac i geisio gwella yn y meysydd hynny lle mae perfformiadau yn wannach. Dylai awdurdodau hefyd gymharu eu perfformiad ag eraill yng Nghymru a rhannu arferion gorau er mwyn sicrhau gwelliannau.

Yn ogystal, gofynnir yn benodol i awdurdodau lleol ystyried a sicrhau bod eu gwasanaethau llyfrgell yn cyfrannu'n llawn at gyflawni amcanion corfforaethol cyffredinol, a bod y gwasanaethau wedi'u cysylltu bob amser â rhaglenni gwaith ac agendâu polisiâu allweddol amrywiol yn lleol, rhanbarthol a chenedlaethol. Ble mae gwasanaethau llyfrgelloedd yn cael eu darparu gan ymddiriedolaeth neu gorff tebyg, mae'r cyfrifoldeb penodol yn aros gyda'r awdurdod lleol.

Sut mae perfformiad yn cael ei asesu?

Mae tri yn cyfrannu at y broses asesu:

- y cyhoedd, sy'n ymateb i holiaduron defnyddwyr ar sail eu profiad o'r gwasanaeth, ac a ddylai fedru cael mynediad at adroddiadau a gyhoeddwyd am eu gwasanaethau llyfrgell;
- yr awdurdod llyfrgell, sy'n gorfod craffu ar berfformiadau'r gwasanaeth llyfrgell ac ystyried yr asesiad a roddir iddo gan Lywodraeth Cymru; a
- Llywodraeth Cymru.

Mae awdurdodau llyfrgell yn cyflwyno ffurflen flynyddol ar ddechrau pob haf i Lywodraeth Cymru, gan nodi perfformiadau yn erbyn yr hawliau craidd a'r dangosyddion ansawdd ar gyfer y flwyddyn flaenorol. I ystyried y ffurflenni, mae Llywodraeth Cymru yn defnyddio panel o aseswyr sy'n dod o lywodraeth leol, gyda chefnogaeth arbenigwyr eraill. Mae awdurdodau llyfrgell yn cael adroddiadau adborth ysgrifenedig sy'n cynnwys barn annibynnol, asesiad a chynghor yn ystod yr hydref bob blwyddyn; caiff yr adroddiadau hyn eu cyhoeddi hefyd ar dudalennau gwe Llywodraeth Cymru ac maent ar gael i aelodau'r cyhoedd.

Beth sy'n digwydd nesaf?

Gofynnir i awdurdodau llyfrgell ystyried yr adroddiadau adborth (yn ôl yr arferion 'craffu' lleol) a mynd i'r afael ag unrhyw wendidau a nodwyd. Gallant wneud hyn drwy gymryd camau megis gwneud buddsoddiad ychwanegol, ailgyfeirio cyllid neu drwy fabwysiadu arferion rheoli sy'n fwy effeithiol ac effeithlon.

Os oes gan Lywodraeth Cymru bryderon am unrhyw wasanaeth llyfrgell, er enghraifft os na chaiff y camau priodol eu cymryd a bod ansawdd yn parhau i ddirywio, mae sawl peth y gall ei wneud:

- Bydd yn gallu cynnig cymorth i awdurdod nad yw'n perfformio i lefel foddhaol, sef rhoi cyngor ar gynnal rhaglen gwella y cytunwyd arni.
- Bydd diystyru cyngor, neu ymateb yn annigonol, i'r gofynion yn golygu gwaharddiad o'r arian ychwanegol sydd ar gael i wasanaethau llyfrgelloedd cyhoeddus gan Lywodraeth Cymru.
- Yn y pen draw, gall Llywodraeth Cymru dynnu'r pŵer i redeg gwasanaeth llyfrgell oddi ar awdurdod llyfrgelloedd, er enghraifft os yw perfformiad yn erbyn y dangosyddion ansawdd yn parhau i fod yn wael, a bod anfodlonrwydd y cyhoedd yn dod yn amlwg.

Beth oedd effaith gosod safonau i'r gwasanaethau llyfrgell?

Ers 2002, mae awdurdodau lleol yng Nghymru wedi ymateb i'r heriau, ac mae gwelliannau wedi cael eu cofnodi yn yr holl wasanaethau llyfrgell. Mae rhai awdurdodau wedi gwneud mwy o gynnydd nag eraill, yn ôl amgylchiadau penodol. Nid ystyriwyd bod angen gweithredu unrhyw un o'r camau a nodir yn y tri phwynt uchod. Mae gwelliannau cyffredinol arwyddocaol wedi bod yn lefelau buddsoddi llawer o awdurdodau, a hynny o ran deunyddiau, darparu technoleg gwybodaeth, yn yr adeiladau ac yn yr oriau agor. Mae llawer o wasanaethau llyfrgell hefyd wedi mabwysiadu dulliau gwell o ddarparu gwasanaethau. Mae barn y cyhoedd am wasanaethau llyfrgell yn parhau i fod yn uchel ledled Cymru.

Yr awdurdodau hynny sydd wedi gwneud y cynnydd mwyaf arwyddocaol yw'r rheiny sydd wedi cynyddu lefel y buddsoddi yn eu gwasanaethau llyfrgell, yn enwedig o ran y gronfa prynu llyfrau ac adnoddau gwybodaeth ac o ran y cyfarpar a'r adeiladau, ac sydd hefyd wedi gwella eu dull o reoli'r gwasanaethau. Mae'r cyfuniad dulliau hwn wedi cael effeithiau buddiol ar berfformiadau. Yr her ar gyfer y tair blynedd nesaf yw cynnal y lefelau gwasanaeth mewn hinsawdd o doriadau mewn gwariant cyhoeddus yn ogystal â pharhau i wella ansawdd y gwasanaeth a'i fanteision i bobl Cymru.

Rôl yr is-adran Amgueddfeydd, Archifau a Llyfrgelloedd (MALD)

MALD yw is-adran bolisi Llywodraeth Cymru ar gyfer gwasanaethau llyfrgelloedd cyhoeddus. Mae'n cynghori'r Gweinidog priodol ar faterion polisi yn ogystal â rhoi cyngor a chefnogaeth i'r sector llyfrgell. Mae'n dosbarthu cyllid grant Llywodraeth

Cymru i wasanaethau llyfrgell ar gyfer prosiectau arloesol, gan gynnwys moderneiddio adeiladau llyfrgelloedd. Mae ganddo rôl hefyd yn cefnogi ac yn datblygu safonau llyfrgelloedd ac arbenigedd a sgiliau eu staff. Mae staff a chynrychiolwyr MALD hefyd yn cynghori awdurdodau lleol a grwpiau buddiant eraill ar wasanaethau llyfrgelloedd cyhoeddus ac ar fframwaith ansawdd safonau llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru.

Gwybodaeth bellach

Mae gwybodaeth gyfredol am fframwaith ansawdd safonau llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru ar gael ar wefan Llywodraeth Cymru, www.llyw.cymru

Is-adran Amgueddfeydd, Archifau a Llyfrgelloedd (MALD)

Llywodraeth Cymru, Rhodfa Padarn, Llanbadarn Fawr, Aberystwyth, Ceredigion, SY23 3UR

ebost: mald@llyw.cymru Ffôn: 0300 062 2112